

20.7.2021

Kangasniemen kunnan lausunto työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntöön koskien itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittämistä, VN/16546/2022

Venäjän Ukrainassa aloittamasta sodasta aiheutuvien ongelmien arvioidaan olevan monin osin vasta edessäpäin ja niihin liittyy epävarmuutta esimerkiksi laajuuden osalta. Ensivaiheessa suoria vaikutuksia näyttäisi kohdistuvan erityisesti itäiseen Suomeen.

Varautumisen ministerityöryhmä linjasi 13.5.2022, että hallitus selvittää ja valmistelee syksyn 2022 budjettiriiheen mennessä ehdotukset itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavista toimenpiteistä ja siitä, miten lähialueyhteistyön rahoitusta tullaan käyttämään.

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti kesäkuun 2022 alussa valtiosihteerityöryhmän, jonka tehtävänä on selvittää, miten Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vaikuttanut itäisen Suomen talouteen ja millaisia toimenpiteitä alueen elinvoiman vahvistamiseksi tarvitaan.

Valtiosihteerityöryhmä on käynnistänyt kyselyn Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan vaikutuksista itäiseen Suomeen ja toimista, joilla alueen elinvoimaa voidaan lisätä. Kysely toteutetaan osana valtiosihteerityöryhmän selvitystä itäisen Suomen elinvoiman vahvistamiseksi. Kyselyllä kartoitetaan näkemyksiä itäisen Suomen aluetalouden muutoksista ja ehdotuksia elinvoiman lisäämiseksi.

Valtiosihteerityöryhmä tekee ehdotuksensa toimenpiteistä 16.8.2022 mennessä hyödyntäen eri toimijoilta saamiaan ehdotuksia. Ehdotuksia pyydetään 21.7.2022 mennessä.

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustelee esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Taloustilanne on kunnissa ollut jo vuosia haasteellinen. Valtion tukitoimet koronan myötä helpottivat tilannetta, mutta eivät poistaneet perusongelmaa: tulot kasvavat menoja hitaammin. Sota on nostanut jo loppuvuodesta 2021 kiristyneitä energiahintoja merkittävästi. Myös korkotaso on kohonnut. Kustannusten laaja-alainen nousu vaikuttaa kuntien talouteen heikentäen mm. mahdollisuuksiin toteuttaa suunniteltuja hankkeita sekä ostopalveluihin. Urakkatarjouksia saadaan aiempaa vähemmän ja ne ovat voimassa vain lyhyitä aikoja. Talouden ennakoitavuus on vaikeutunut.

Sotaa pakenevia ukrainalaisia on majoitettu niin yksityismajoitukseen kuin kunnan omistamiin tiloihin. Lapsia on kunnan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Aikuisille on järjestetty kielikoulutusta ja työpaikkoja on kartoitettu yhteistyössä paikallisten yritysten kanssa.

Työvoimapula etenkin alkutuotannossa on pahentunut sodan alkamisen myötä, sillä kausityöntekijöitä ei ole saatu normaaliin tapaan.

Yrityksille sodan vaikutukset näkyvät monin tavoin. Hintojen nousu, aineiden ja tarvikkeiden saatavuus on heikentynyt, osajapula on pahentunut ja tilauskanta muuttunut aiempaa epävarmemmaksi tilausten perumisen ja siirtämisen takia. Talouden epävarmuus ilmenee yritysten toiminnan päättymisenä. Lisäksi komponenttipula hidastaa hankkeiden toteuttamista. Sodan aiheuttamien haasteiden kanssa samanaikaisesti kärsitään osajapulasta useilla aloilla. Tämä heikentää suoraan yritysten mahdollisuuksia kasvuun. Liikenteen loppuminen Saimaan kanavalla heijastuu etenkin itäisen Suomen liikenneväyliin mm. lisääntyneenä raskaana liikenteenä.

Kangasniemellä maatalous on merkittävä toimiala. Jo ennestään kannattavuuden kanssa kamppailevalla alalla energia- ja kuljetuskustannusten kasvu sekä mm. lannoitteiden ja siementen saatavuus ja hinta vaikeuttavat tilannetta entisestään. Samanaikaisesti kotimaisen maatalouden rooli huoltovarmuuden ylläpitäjänä on kasvanut. Etelä-Savossa vaikutukset ovat olleet raskaimpia kotieläin- ja maitotiloille, mikä on jo vaikuttanut tilarakenteeseen ja tilojen määrään. Tällä on välittömiä vaikutuksia koko ruokaketjulle, erityisesti kotimaiselle maakunnan elintarviketeollisuudelle, joka korostaa tuotteiden paikallista alkuperää.

Myös tieliikenteeseen Ukrainan sodalla on useita vaikutuksia. Siihen vaikuttavat suorimmin raaka-aineiden saannin loppuminen Venäjältä, polttoaineiden hinnan nousu sekä pahentunut kuljettajapula. Aiemmin Venäjältä tuodun raakapuuvirran korvaaminen kotimaisella lisää painetta myös vähäliikenteiselle tieverkolle heikentäen teiden kuntoa.

Maantiekuljetukset ovat kallistuneet polttoaineiden hinnannousun myötä sitä mukaa, kun kohonneet polttoainekustannukset on saatu siirrettyä kuljetusten hintoihin. Sitä ennen kustannuskehitys rasittaa kuljetusyrittäjiä ja -yrittäjiä. Kuljetusalalla polttoaine muodostaa noin 26–30 prosenttia kustannuksista ja maamme tavaraliikenteestä 90 prosenttia kulkee maanteitse, joten sodan vaikutus tiellä kuljetettavaan tavaraliikenteeseen on huomattava.

Polttoainekustannusten kallistuminen vaikuttaa merkittävästi myös työmatkaliikenteeseen. Etelä-Savossa työssäkäyntialueena on koko maakunta ja työmatkat ovat pitkät, joten liikkumisen kallistuminen heikentää työvoiman saatavuutta ja hankaloittaa työntekijöiden alueellista liikkuvuutta. Kangasniemellä ongelmat näkyvät erityisen selvästi, koska kunnasta pendelöidään ja kuntaan pendelöidään runsaasti työmatkoilla.

Puutteellisen julkisen liikenteen ja pitkien matkojen takia polttoaineen hinnan nousu heikentää yritysten kilpailukykyä. Logistiset haasteet kohottavat tuotantokustannuksia ja syövät yritysten kannattavuutta. Logistiikkakustannusten nousu heikentää erityisesti vientiteollisuuden kilpailukykyä ja rasittaa kuljetusyrittäjiä ja -yrittäjiä.

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Saavutettavuuden parantaminen liikennejärjestelmän kokonaisvaltaisella kehittämisellä on keskeistä. Kehittyvät liikenneyhteydet luovat aina positiivista vaikutusta aluetalouteen ja mahdollistavat myös yritystoiminnan kehittämisen.

Itä-Suomen maakunnat ovat koonneet yhteisen esityksen alueiden tärkeistä liikennehankkeista Väyläviraston investointiohjelmaan. Itäisen Suomen erityispiirteitä huomioiva liikennejärjestelmä – kärkihankkeet ja -asiat – esitys on hyväksytty Itä-Suomen neuvottelukunnan kokouksessa. Esityksessä kuvattujen kärkihankkeiden toteutuminen vahvistaisi merkittävästi itäisen Suomen kilpailukykyä

Joukkoliikenteen palvelutaso mahdollistaa itäisen Suomen kilpailukykyisen ja kestävän saavutettavuuden. Kestäviä kuljetus- ja logistiikkapalveluja tarjoavat solmut tuottavat lisäarvoa sekä aluetaloudelle että alueen elinkeinoelämälle. Toimivat tietoliikenneyhteydet mahdollistavat uudet liikennepalvelut, monipaikkaisen asumisen ja etätyön.

Perusväylänpidon rahoitus nostettava pysyvästi tasolle, joka mahdollistaa korjausvelan vähentämien myös elinkeinoelämän kuljetuksille ja matkailuliikenteelle tärkeillä pääväylien ulkopuolisella liikenneverkolla.

Uudet energiaratkaisut on mahdollistettava myös itäisessä Suomessa tasavertaisesti muun maan tapaan. Energiaomavaraisuutta on pystyttävä nostamaan, joten tukea on kohdennettava nykyistä laajemmin ilmastoystävällisiin ratkaisuihin. Elvytysrahaston varoja voitaisiin suunnata uudelleen erityisesti Itä-Suomeen.

Yritysten elinvoima on varmistettava riittävällä tutkimus- ja kehittämistoiminnalla, tarkoituksenmukaisella laaja-alaisella koulutustarjonnalla sekä osaajien saamisen turvaamisella. Etenkin alueen luontaisia vahvuuksia hyödyntäviä toimijoita on tuettava.

Uuden EU-ohjelmakauden rakennerahastovaroja tulee pystyä kohdentamaan hyvin konkreettisiin yleishyödyllisiin investointeihin, joiden avulla pystytään kehittämään esimerkiksi itäisten kuntien reitti-, pyöräreitti- ja satamarakenteita sekä kirkonkyliä.

Monipaikkaisuus on nostettu keskeinen Etelä-Savon mökkivaltaisten kuntien kehittämisen välineeksi. Monipaikkaisuus turvaa harvaan asuttujen alueiden kuntien elinvoimaa ja mahdollisuuksia järjestää julkisia palveluita. Monipaikkainen asuminen ja työskentely voi osittain ratkaista myös osaavan työvoiman saatavuuteen liittyviä haasteita. Kestävän monipaikkaisuuden edellytyksenä on riittävä tietoliikenneverkko ja julkinen liikenne, vaihtoehtoisten polttoaineiden jakeluverkoston ja energiamuotojen kehittäminen, puhdas ympäristö ml. vesien käsittely ja mahdollisuus kierrätykseen, sosiaalisten verkostojen toimivuus ja mahdollisuus integroitua yhteisöihin. Monipaikkaisuus nähdään myös kuntien elinvoiman ylläpitäjänä.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

1. LIIKENTEESEEN PANOSTAMINEN

Itäisen Suomen erityispiirteitä huomioiva liikennejärjestelmä – kärkihankkeet ja -asiat – esityksessä esille tuotujen väylähankkeiden nopeutettu toteuttaminen. Esitys on koottu Väyläviraston investointiohjelmaan liittyen. Uudessa tilanteessa on selvitettävä myös huoltovarmuuden kannalta merkittävien poikittaisyhteyksien kehittäminen.

Perusväylänpidon rahoitus nostettava pysyvästi tasolle, joka mahdollistaa korjausvelan vähentämien myös elinkeinoelämän kuljetuksille ja matkailuliikenteelle tärkeillä pääväylien ulkopuolisella liikenneverkolla.

2. YRITYSTEN TUKEMINEN

Kohdennetut toimet yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi ja yritysten kehittämis- ja investointitukien nykyistä joustavampi käyttö sekä korkeampi tukitaso.

Oppisopimuskoulutuksen kehittäminen erityisesti työnantajille kannustavammaksi.

Koulutusten kehittäminen paremmin vastaamaan kysyntää. Työn vastaanottamisen esteiden poistaminen ja työperäisen maahanmuuton lisääminen mm. lupaprosesseja kehittämällä.

Maatalouden kannattavuuden parantaminen ja omavaraisuuden turvaaminen kohdennetuin tukitoimin. Sääntelyn on mahdollistettava myös kannattava metsätalous.

3. KUNTIEN TOIMINTAEDELLYTYSTEN TURVAAMINEN

Kausiasutuksen ja monipaikkaisuuden huomioiminen siten, että kuntalainen voisi itse määrittellä kotipaikkansa ja sen mukaisesti määräytyisivät mm. valtionosuuksien ja verotulojen kohdentuminen kausittain. Etelä-Savo voisi toimia pilottina kokeilulle.

Riittävä rahoitus kuntien ja hyvinvointialueiden lakisääteisille palveluille: Itä- ja Pohjois-Suomessa väestö vähenee muutamia kasvavia kaupunkiseutuja lukuun ottamatta. Se aiheuttaa vaikeuksia lakisääteisten palveluiden järjestämiselle. Kustannuspaineet aiheuttavat paineita korottaa jo ennestään korkeita veroprosentteja. Se vaikeuttaa kansalaisten selviämistä arjesta ennestään muutoinkin elinkustannusten noustessa.

Valtionosuusjärjestelmässä on hyvinvointialueiden aloittamisesta huolimatta huomioitava myös vanhusväestö, sillä alhaisen syntyvyyden ja korkean kuolleisuuden Itä- ja Pohjois-Suomessa peruskunnille tuleva valtionosuus tasausjärjestelmästä huolimatta ei riitä turvaamaan asukkaille lakisääteisiä palveluita.

Itä-Suomelle on mahdollistettava tuulivoimarakentaminen. Mikäli se ei ole mahdollista, on tuettava muita energiamuotoja. Valtionosuusjärjestelmää on muutettava siten, että tasauksessa huomioidaan jonkinlainen kompensatio itäiselle Suomelle merkittävän kiinteistöveroerän, tuulivoiman, toteuttamiskelvottomuudesta.

Valtion on pidättäydyttävä uusista tehtävistä kunnille. Uusia tehtäviä kunnille antaessaan valtion on toteutettava täysimääräisesti rahoitusperiaatetta.

Lisätiedot: kunnanjohtaja Kimmo Kainulainen, kimmo.kainulainen@kangasniemi.fi, puh. 040 73 66053